

Pristup gramatici i obrada gramatičkih oblika u udžbenicima njemačkog jezika za usmjereno obrazovanje "ÜBERLEGE, UND SAGE ES AUF DEUTSCH", Školska knjiga, Zagreb

Pojam **gramatika** (prvo značenje u Grka bilo je **vještina čitanja i pisanja**) višeznačan je pojam. Pod gramatikom se obično razumijeva knjiga, priručnik u kojem su sabrana pravila i zakonitosti jezičnih oblika i pojava. Gramatikom se također označava područje lingvistike koje se bavi građom i promjenama jezičnih oblika. Daljnje značenje pojma gramatika jest sustav, jeziku imanentna struktura. Napokon, pod gramatikom se razumijeva i jezično-teorijski model opisa.

Kada govorimo o gramatici u udžbenicima, višeznačna upotreba ovog pojma neizbježna je jer gramatička osnova udžbenika ne smije se smatrati proizvoljnim i slučajnim zbrojem različitih jezičnih oblika i pojava, već učenicima treba predstaviti jezik kao sustav, a gramatiku kao jeziku imanentnu strukturu. Način predstavljanja mora uzeti u obzir različitosti gramatičkih teorija, temeljeći se na određenim didaktičko-metodološkim načelima.

Gramatiku kao lingvističko-pedagoški problem u komunikativno usmjerenom podučavanju stranog jezika možemo prikazati na sljedeći način – u lingvističkom smislu treba govoriti o proširenom pojmu gramatike, kojim se onda obuhvaćaju i različite strategije i jezične funkcije; nadalje on pretpostavlja uključivanje u komunikacijske odnose i djelovanje; obuhvatiti treba i regionalno, socijalno i emocionalno uvjetovane varijante; osnovu čini jezična i komunikacijska jedinica **tekst**.

U pedagoškom smislu treba obratiti pažnju na strukturiranje vježbi koje što više treba približiti realnoj upotrebi jezika; polazište uvijek treba biti učenik; u obzir treba uzeti i moguće osobne poteškoće u učenju; valja razlikovati produktivnu i receptivnu gramatiku; izbjegavati monotoniju (usp. Hans-Jürgen Krumm "Grammatik im kommunikativen Deutschunterricht, u Johannes Dahl-Brigitte Weis (ur.). **Grammatik im Unterricht**, München 1988). Ako se prihvate ove lingvističke i pedagoške pretpostavke gramatike u nastavi, morala bi gramatička progresija pronaći kompromis između učestalosti uporabe pojedinih struktura s obzirom na adresata i strukturne složenosti. Postojeće gramatičke modele trebalo bi kombinirati na taj način da se naročito ističe njihova osobitost s obzirom na strukturni aspekt, a da ne dolazi do proturječnosti.

Navedena tumačenja pojma **gramatika** i određivanje njezine uloge u komunikativnoj nastavi poslužili su mi kao polazište odnosno kao kriteriji za prikaz obrade gramatičkih problema u udžbenicima njemačkog jezika za usmjereno obrazovanje "Überlege, und sage es auf Deutsch" autorice Tamare Marčetić i koautorice Cvijete Žmegač (svezak 1).

Uvođenje i prikaz gramatičkih problema tijesno su povezani već s odabirom tekstova za udžbenik – autentični tekstovi stvaraju i autentičnu komunikacijsku situaciju i na prirodan način ilustriraju vlastitu funkciju u kontekstu. U udžbenicima "Überlege, und sage es auf Deutsch" odabir tekstova prve odgovara ovom zahtjevu, to više što je stupnjevanje tekstova provedeno i s obzirom na gramatičke strukture i s obzirom na izbor leksike. U višim se godinama pojavljuje i veći broj novih riječi s očitim pomakom prema govornom odnosno govorenom jeziku. Tako naprimjer u prvom svesku nalazimo anketu o tome kako se provodi slobodno vrijeme:

"Paula Walter, 32, Ärztin: Bei schönem Wetter mache ich gern einen langen Spaziergang mit meinem Hund. Bei schlechtem Wetter bleibe ich zu Hause und lese Krimis. Christa Reuter, 23, Krankenschwester: Ich jogge oder schwimme dreimal in der Woche."

a u 4. svesku anketu o kinematografima:

"Neben den kommerziellen Kinos gibt es immer mehr junge kritische Besitzer von Kinos, in denen Film mit gesellschaftskritischem Inhalt laufen. Ihre Regisseure und Schauspieler sind meist junge engagierte Menschen. Außerdem gibt es dort die Möglichkeit, sich Klassiker anzusehen. So lernt man den Film besser verstehen."

Gramatička progresija nije ostvarena prema pojednostavljenom načelu hijerarhiziranja već prema potrebama teksta, dakle prema funkciji i upotrebljivosti. Tako se već u prvom svesku obrađuju glagoli s naglašenim prefiksom, prevode se idiomatske rečenice:

Koliko mu je godina?

Vera je žedna. Ja nisam žedna.

Pošto se prezentiranjem teksta dobiva uvid u funkciju određene strukture, u gramatičkim se vježbama ona izdvaja, a prema potrebi i tumači na materinskom jeziku. Na taj se način osim funkcije istovremeno osvještava i strukturni model te razvija sposobnost formaliziranja i apstrahiranja u učenika. Evo jednog primjera: Tekst "Neue Tendenzen in der Stadtarchitektur" (svezak 4) prikazuje modu stanovanja u SR Njemačkoj i u njemu se pojavljuje rečenica "Die Häuser im alten Stadtkern werden restauriert.". Nakon provjere razumijevanja teksta i problemske diskusije obrađuje se pasiv.

Hijerarhiziranje koje odgovara tradicionalnoj podjeli: nauka o glasovima, morfologija, sintaksa može u učenika stvoriti pogrešnu sliku o funkcioniranju jezičnih sklopova. Povezivanjem pojava na različitim jezičnim razinama to se može izbjeći – tako se, naprimjer, na prvom stupnju (svezak 1) uz paradigmu glagola haben odmah tumači i akuzativ koji se na rečeničnoj razini najčešće javlja kao objekt uz taj glagol. Na drugom se stupnju (svezak 2) perfekt, iako je složeniji, uvodi prije preterita, a osnovni je kriterij njegova funkcija i upotrebljivost. Ponavljanje se ne svodi isključivo na ponavljanje paradigmi, već se poznati oblici i strukture uključuju u složenije odnosno zahtjevnije – tako se na prvom stupnju razlika u upotrebi određenog i neodređenog člana i prijedloga uvježbava ubacivanjem gotovih sintagma: "Ubaci in der ili in einer", dok se na trećem stupnju ubacuje odgovarajući član i odgovarajući nastavak imenice ili pridjeva, naprimjer: Die Schüler in der DDR... d- produktiv-Arbeit...

Da je primjena najnovijih lingvističkih istraživanja moguća i u udžbenicima, pokazuje isticanje valentnosti (svezak 2) s posebnim težištem na onim konstrukcijama valentnost kojih se u njemačkom razlikuje od one u učenikovu materinskom jeziku, npr. *Besorgt sein um* + A; *Vertrauen haben zu* + D.

Vrlo dobar primjer usmjerenog svladavanja određenog gramatičkog problema jest pristup redu riječi u njemačkoj rečenici, koji našim učenicima zadaje posebne muke. Vježbe s određivanjem položaja glagola u rečenici uvode se već uz glagolsku paradigmu na prvom stupnju (svezak 1), postupno postaju složenije, a na završnom stupnju povezane su s konstruiranjem složenih rečenica.

Ovih nekoliko primjera pokazuje da komunikativni pristup jeziku ne isključuje gramatiku, već da se primjerenim sastavljanjem udžbenika mogu istovremeno razvijati i receptivne i produktivne sposobnosti učenika, njegova kompetencija i performancija.